

Милева Марић, симбол промена

Поднела сам захтев циришком универзитету ЕТХ да овој научници постхумно додели диплому као знак данашњим девојкама да су се времена заиста променила, каже Габријела Грејсон

ИНТЕРВЈУ

Александра Мијалковић

Знао сам да ћу вас видети да улазите баш у овом тренутку – рече господин Ајнштајн, који је седео на свом месту с раменима забаченим на наслон и раширених руку ослоњених с обе стране.

„Претпостављам да сте чули мој корак, лако препознатљив у ствари...“

„Не, не, сасвим нешто друго“, рече он изазивачким тоном.

„Шта је то, загоњетка?“, упитах изнервирана.

„Али не, госпођице Марић, немојте се одмах лутити, па још за такву тричарију. „Препознајем вас по ваздуху који померате“, рече он и седе лепо враћајући руке крај тела.

Овако је започео разговор Алберта Ајнштајна и Милеве Марић приликом њиховог првог сусрета на пришкој Политехници, у понедељак, 19. октобра 1896. Односно, овако га замишља и описује Габријела Грејсон у роману *Ајнштајн и ја*, чији би превод с италијанског ускоро требало да објави новосадска Академска књига.

Писана у првом лицу, нека врста Милевиног дневника, прича прати судбину талентоване научнице, повучене, али упорне Српкиње, усамљене „женскиње“ у мушком свету („Те године, на Политехници, упис јелене жене на факултет за математику и физику, жене која је желела да отпочне каријеру у настави физике, била је ап-

солутна новина. 'Откуд јој храбрости да лође овамо...'”, пише ауторка) која је веровала да је њена једина страст физика и чије су се све мисли вртеле око бројева, теорема, постулата, графикана... да би се онда страсно заљубила у колегу са студија.

Габријела Грејсон је и сама научница – завршила је студије нуклеарне физике у Милану и неко време радила у Паризу на пројекту убрзања честица – али и списатељица, новинарка, редитељка и глумица, која се прослављала књигом и монодрамама о животу познатих физичара (пре свега *Квантитим монолози*), извела га је више од 450 пута и представе су сваки пут распродате), као и научним еми-

сијама на националном радију и телевизији (РАИ) и кolumнама у утицајном дневном листу *Република*. Италијански мелији називају је „рок старом физике“ и „револуционарком у популаризацији физике“. У интервјуу за *Политику* она говори о књизи *Ајнштајн и ја*, о Милеви и о свом виђењу односа савременог света према женама у науци.

Зашто сте одабрали управо Милеву Марић за јунакињу своје монодраме и књиге?

Ја сам физичар и у својим романима приповедам о физичарима 20. века на начин који су италијанске новине назвале „Грејсон методом“: почињем

о биласком места где се радња догађа, истражујем, водим интервјуе. Од прича које смештам у романе правим и позоришне перформансе и сама их изводим на сцени. Имам правило, да уз сваког великог научника 20. века о којем пишем, нађем научницу која је тих година таворила омаловажана у сени мушког шовинистичког друштва. Тако сам поред књиге *Ајнштајн и ја* о Милеви Марић и истомени монолози. Десило се нешто дивно: широм света звали су ме да изведем, од Италије, где сам наступила на сто различитих сцена, па до Беча, Цириха, Сан Франциска...



Габријела Грејсон Фото Марина Алеси

Хоћете ли с овом представом доћи и у нашу земљу?

Да, планирам да монодраму *Ајнштајн и ја* изведем у Београду и Новом Саду крајем априла, кад будем дошла на промоцију српског издања своје књиге.

Да ли сте, прикупљајући податке за књигу, већ боравили у Србији?

Нисам још, углавном сам истраживања обавила у Цириху и Берну, тамо сам проучавала разне документе. Користила сам и архиву Алберта Ајнштајна на Хебрејском универзитету, ишла на Принстон, у Њу Џерси, читала претходно објављене биографске књиге, писма... Доста сам путовала и у Америку. Али ћу свакако, кад пођем у Србију, обићи и Милевину кућу и друга места у вези с њом.

Каква је особа Милева о којој говорите?

Она је симбол промена, особа за коју ће цео свет рећи да је успела да помери границе јер су сад ствари другачије захваљујући њој, њеној упорности и издржљивости. Не говорим о Милевиној допринос Ајнштајновој физици, него о друштву тог времена које је и њу, као жену, спречавало да постигне успех у физици, да стекне академско звање. Нису јој дозволени да настави студије и оствари свој сан да постане научница, ометали су је на сваки начин, прво зато што је имала непризнату ванбрачну ћерку, а онда зато што је била удата, с двоје деце, и није се приджавала строгих правила циришког универзитета ЕТХ. На крају су јој онемогудили да доврши испите. Поднела сам захтев ЕТХ да јој постхумно додели диплому као знак данашњим девојкама да су се времена заиста променила.

И да ли је предлог усвојен?

После четири месеца расправа дошла сам одговор да је то немогуће „с обзиром на универзитетска правила“. Али управо су та застарела, неправедна правила била разлог што је Милева остала без дипломе! Моја иницијатива, објављена у листу *Република*, подстакла је, међутим, многе универзитете широм Италије да понуде постхумна признања Милеви. Стотине људи из целог света писало ми је подржавајући мој захтев и подстицајући ме да не одустанем. Заиста бих волела да ЕТХ промени мишљење (и правила), не само зато што је Милева

Планирам да монодраму „Ајнштајн и ја“ изведем у Београду и Новом Саду

јединствен случај и што то заслужује него и зато што би то била права порука новим генерацијама девојака које желе да се баве науком.

Поред Милеве, да ли је било и других научница о којима сте писали и које су утицале на ваш рад?

Милеву помињем у још једној књизи, *Шест жена које су промениле свет*, поред Марије Кири, Лизе Мајтнер, Хеди Ламар, Розалинд Френклин и Еми Нетер. Све су оне биле научнице и свака је своју женственост исказивала на другачији начин. Било ми је задовољство да то испричам. А све заједно су указале на сложеност савремене жене: све ми смо данас Марија, Хеди, Лиза, Розалинд, Еми и Милева,

понекад више једна, или друга, зависно од јутра у какво смо се пробудили и планова који нас чекају тог дана.

Како сте заправо дошли на идеју за монолози „Ајнштајн и ја“?

Тако што сам се поинтересовала с њеним ликом у књизи и решила да јој „позајимим“ свој глас како би, у првом лицу, говорила о свом животу, о бујалу наде кад се нашла на прагу остварења онога о чему је маштала, и о лошим временима која су успелила. На крају, она постаје ја, постаје све ми, и кроз нас добија нову шансу да оствари заједничке снове. У представи, која је на сцени већ четврту сезону, ја сам Милева, стигла сам на циришку Политехнику, кренула на предавања. Веома сам вредна, прави штребер – и једина жена међу студентима. Лекције одмичу, а онда ето једног момка који почиње да ми се удвара... Исповест почиње 1896. и завршава се 1930. године.

Како успевате да свој књижевни, научни и драмски рад ускладите с приватним животом? Да ли сте нешто морали и да жртвујете?

У ствари, већ пет година живим веома повучено, усред ничега, у једном мајушном селу иза Ђенове, у Лугурији, окружена дрвљем. За грејање и кување користим цеванице, јелем здраву храну, рано идем на спавање. У сталном сам додиру с природом и мало ме се дотиче ужурбаност велграда. Одлазим тамо тек повремено, ради позоришта. Оно чега сам се одрекла није ништа толико битно: вечерњи изласци, алкохол, кафа...

Коју поруку доносите читаоцима и публици у нашој земљи?

Има нас много и можемо да променимо ствари!

ПЕСНИЧКИ
РУКОПИС

Миле Стојић

НИКОЛА ТЕСЛА

Први људи је осјетиво стварао од смрти кад је крочио у њујорску луку без динара и цеди

Високоразвојени амерички капитализам иржао је добре изгледе: могао је радијски осамнаест сати уз изорне ујевје

Његово откриће индуктивног поља обећавало је револуцију у иријеносу енергије Едисон, Маркони и Пујин изумили су му куле и облицима, а он је експериментирао ноћ и дан Генијалне ироничке одмах је објављивао не мислећи на копирајући вјеровало је обећањима

Након што га је Едисон ирварио за десетстотиницу долара рекао је је „Господине, ја сам знао“ окренуо се и изишао

Маркони је иошћлајино разбојнике да му зайале лабораториј

На обали Нијатаге, одакле је замишљао системе електричних поља који ће тријати Америку и Европу, ишћо ће бити емисир сече за све људе на земљи

Ломно је вишће ирсаје над утишћеним индукцијом Његов урлик није се могао чуити од заљубљиве буре водозара

Одбијао је све чисти и докторате као и руку Вестингхаусове кћерке Руиј (С њом је ирвео једну једину ноћ на ранку ишћачећи јој ирниције електричне инакције